

Overzicht historici en andere auteurs die zich hebben uitgesproken over de moord op de gebroeders Johan en Cornelis de Witt op 20 augustus 1672 te Den Haag

(opgesteld door dr. J. E. van Dam, september 2009)

De in onderstaande tabel gebruikte tekens ter aanduiding van de rol van Prins Willem III bij de moord hebben de volgende betekenis;

++ = schuldig; + = medeplichtig; +/- = wist er van, deed niets; - = nalatigheid verwijtbaar; -- = geen schuld

jaar	Naam	Rol Prins	Opmerkingen
1672	Oudaan	++	Zie commentaar van Gemert
1727	Costerus	+/-	Prins incognito aanwezig op 20 augustus
1730	Burnet	n.v.t.	Prins achtte Johan de Witt hoog
1756	Wagenaar	+/-	Geen actie tegen de moordenaars
1809	Fox	n.v.t.	Moord is grof onrecht
1836	Bilderdijk	--	Haagse schutterij en magistratuur is schuldig
1846	Groen van Prinsterer	+/-	Gebroeders met erger dan kannibalen-uitzinnigheid verscheurd; Prins achtte straffen ondoenlijk
1865	Sypesteyn	n.v.t.	Wijst op betrokkenheid Tromp
1867	Fruin	--	Volkomen vrijspraak
1868	De Bosch Kemper	--	Burgers reageerden uit wanhoop
1870	Wynne	+/-	Gedrag prins werkte acties in de hand
1874	Wicquefort	n.v.t.	Volk haat zonder reden
1875	Wallis	+	Zedelijk medeplichtig
1885	Lefevre-Pontalis	+/-	Gedrag werpt schaduw op reputatie
1893	Nijhoff	-	Rol prins onopgelost, voelde zich verlicht
1900	Huf van Buren	n.v.t.	Prins onder invloed van zijn omgeving
1913	Fabius	+/-	Haat volk was niet te bezweren
1914	Blok	+/-	Eindoordeel positief : oprichting standbeeld
1915	Japikse (Johan de Witt)	-	Burgerij en magistraat schuldig; verhalen over betrokkenheid prins zijn onwaar
1922	Louwerse	-	Burgers schuldig; werden beloofd door prins
1925	Heimans	+/-	Prins sympathiseert met de acties
1927	Gosses en Japikse	-	Geen bewijs voor een complot
1927	Muller	-	Johan de Witt niet schuldig aan dood Buat; Prins Willem III niet schuldig aan dood de Witt
1930	Japikse (Willem III)	-	Geen complot
1934	Geyl (Nederlandse stam)	+/-	Burgerij opgezet tot de moord
1934	Trevelyan	+/-	Aanvaardde wat in zijn naam geschiedde
1938	Romein	n.v.t.	Moord onnodig: geen effect op staatsbestel
1939	Geyl (Oranje en Stuart)	+/-	Regenten geïntimideerd door moord
1939	Wessem	+/-	Wrok tegen de Witt verklaart houding prins

1940	Hallema	+/-	Moord zwarte bladzijde in onze geschiedenis
1950	Geyl (redevoering)	+/-	Willem III is in Europa leider tegen Louis XIV
1954	Oudendijk	-	Prins heeft gevolgen actie niet begrepen
1958	Brummel	+/-	Moord geschiedt met voorkennis prins
1958	Geyl	-	Moord gebruikt als middel tot intimidatie
1961	Roorda (partij en factie)	--	Complot moord is een legende
1966	Baxter	+/-	Oranjepartij is schuldig
1971	Roorda (rampjaar)	n.v.t.	Bronnen zijn van twijfelachtige waarde
1972	Fruin	--	Prins onschuldig, heeft voordeel getrokken
1978	Algra	--	Haagse burgerij en magistraat schuldig
1978	Rowen (Grand Pensionary)	+/-	Prins liet het gebeuren
1982	Werkgroep Univ. Utrecht	--	Tegenstelling oranjegezinden-staatsgezinden is de oorzaak van de moord
1982	Dekker	--	Burgers treft schuld
1984	Gemert / Oudaan	++	Ware schuldige (de Prins!) blijft achter de schermen in toneelstuk (en in werkelijkheid!)
1985	Rowen (John de Witt)	+/-	Onwaarschijnlijk dat prins in complot zat
1988	Dijk	--	Prins spreekt met afgrijzen over moord
1988	Rowen (Princes of Orange)	n.v.t.	Prins liet veel zaken over aan Fagel
1992	Meeuse	--	Opgekropte volkswede is oorzaak
1994	Price	--	Tegenstand Amsterdam oorzaak val de Witt
1998	Dreiskämper	+/-	Geen democratie na de moord
2000	Beeldsnijder	--	Haagse schutterij is schuldig
2001	Prud'homme van Reine	+	Sterke aanwijzingen voor betrokkenheid
2001	Zwaan	-	Moord aangezet en toegestaan door autoriteiten
2001	Troost	+/-	Prins is medeschuldig
2004	Deursen	+/-	Moord verklaarbaar, niet verdedigbaar
2005	Panhuysen	+/-	Prins is medeplichtig
2006	Jongste	n.v.t.	Predikanten waren tegen de staatsgezinden
2008	Reinders	--	Burgers op eigen initiatief in actie gekomen
2009	Nationaal Archief website	+/-	Regie prins nooit bewezen
2009	Wikipedia	+/-	Complot is waarschijnlijk; Prins was op de hoogte

Uitspraken

Historici en schrijvers over de schuldvraag met betrekking tot de moord op de gebroeders de Witt

Algra (1978)

“De 20ste augustus is een zwarte bladzijde in onze vaderlandse geschiedenis. En het is niet het Haagse grauw, dat de hoofdschuldige is, maar de burgerij die dienst deed bij de stedelijke burgerwacht, die de onderscheiding genoot, de kleuren te mogen dragen van een harer vendels. De schuld ook van de Haagse autoriteiten,

...Er zijn later geruchten verspreid, dat de Prins mede schuldig was en dat hier een complot achter zat. Maar dit is onjuist. We hebben hier te doen met een “spontane” actie, geboren uit politieke hartstocht en uit angst.Angst van verraden te zijn, aan Frankrijk verkocht, angst van de Prins beroofd te zullen worden. “

(Dispereert niet, pag. 349 en 350; 1978)

Baxter (1966)

“There can be no doubt at all of the guilt of the Orange party. The Hague mob was organized and led that day, led by men who called themselves Organgists [Zuylestein and Tromp]”

“The Prince must be held innocent of the murder itself. But his actions afterwards are by no means pleasant to read about. Tichelaar and his fellows were never punished....”

“At the time, it is probable that the punishment of the “heroes” of 20 August would merely have given rise to more rioting. The de Witts served as scapegoats and after their deaths the lives and property of the remaining members of the Regent class were secure.”

(William III, page 84; 1966)

Beeldsnijder (2000)

“...was Willem schuldig aan of aanstichter van de moord? Hierop kan men beslist neen zeggen. Vraagt men wat hij gedaan heeft om de De Witten te redden, terwijl hij wist dat zij in doodsgevaar verkeerden, kan men zeggen: niets.... Hij was afhankelijk van zijn aanhang, voor een deel rapalje.”

“De echte moordenaars waren te vinden onder de Haagse schutterij. De moord was in feite een politieke moord, een afrekening, een niet-gerechtigde executie. “

“Uiteindelijk heeft Willem III de politiek van Johan de Witt voorzichtig voortgezet... Tenslotte was Willem een leerling geweest van de raadpensionaris, had hem gewaardeerd.....”

(De tong van Johan de Witt; Onvoltooid Verleden (nr. 9), pag. 32; 2000)

Bilderdijk (1836)

“Zeker is het, dat de de Witten geen vinniger vijanden hadden dan onder de Haagsche schutterij.....Dezen tot beschutting van hun in 't geweer te brengen, was de wolven tot het behoud van de schaapskooi te roepen: doch men had dit niet ingezien.”

“...en zelfs de Regeering van Den Haag wettigde het gruwelstuk door haar tegenwoordigheid aan de vensters.”

“Bemind is hij nooit geweest. Ook was zijn grootste en meest uitstekende talent zich te doen haten, en hij geloofde dit te kunnen trotseren”

(hij heeft onder meer eens gezegd : ‘ik draag op mijne schouders, waarmee ik altijd afbetalen kan; meenende zijn kop!)

“Hoe ver die haat ging heeft de omstandigheid van zijn dood getoond, die niet aan een woest opgeruid gemeen te wijten is, maar waar aan alle burgerklassen..... handdadig zijn;Predikanten zelfs niet uitgezonderd. “

“Dat de Witt ter goeder trouw handelde, laat zijn familiebetrekking, zijne opvoeding, zijn ingezogen vooroordelen, en 't gehele systeem zijner denkbeelden ons toe, te gelooven, en zekerlijk was hij in alles meer werktuig dan hij wist; zo als dit ook veelal het geval met elk Hoofd van een factie is.”

(Geschiedenis des Vaderlands, deel 10, pag. 26, 28, 30, 31 en 32; 1836)

Blok (1914)

“De Prins was wel afwezig[op de 20ste augustus] en dus niet verantwoordelijk voor het misdrijf, mar hij strafte het niet Wat erger is, hij heeft de grootste schuldigen, de schandelijkste misdadigers zelfs beloond en daarmede niet geschroomd den schijn van goedkeuring hunner handelingen op zich te laden, ja van medeplichtigheid aan hun bedrijf.”

Nooit heeft het gemoed van de Stadhouder de vernederingen van zijn jeugd kunnen vergeten; al kan, ondanks alle schijn en alle beweringen te dien opzichte, van feitelijke medeplichtigheid van hem of zijn vrienden geen sprake zijn. “

...politieke overwegingen hebben hem en de zijnen er toe gebracht de zaak verder tel laten rusten.”

“Zoo is Johan de Witt met zijn regeringsstelsel gevallen, zijn schoone loopbaan, die een glanstijd van ons volksbestaan tusschen hare grenzen omvat, besloten door een der gruwelijkste moordtoneelen, waarvan de wereldgeschiedenis spreekt; die de zachte wijsgeer Spinoza het “ultimi barbarorum” met van verontwaardiging trillend gemoed deed opteekenen in de brief die hij Leibniz zond. Christiaan Huygens vroeg zich af of de epicuristen geen gelijk hadden met hun bittere spreuk: “versari in republica non est sapientis”. En in de herinnering der natie is de 20ste Augustus 1672 als een tweede “dies ater” gevoegd bij dien van de 13de Mei 1619, toen ook een staatsman [Oldenbarnevelt] gevallen was als slachtoffer van zijn stelstel, dat niet meer van de laatste dagen was geweest. “

“De onthulling van het standbeeld van Johan de Witt door koningin Wilhelmina, die afstammeling van het oude Oranjehuis, in 1922 getuigt van het eindoordeel der geschiedenis over den grooten staatsman.”

(Geschiedenis van het Nederlandse Volk, pag. 201; 1914)

de Bosch Kemper (1868)

“.....worden zij [de gebroeders de Witt] door gegoede burgers op de moorddadigste en wreedste wijze van het leven beroofd. Deze moord is eene der verfoeilijkste daden, die onze geschiedenis heeft opgeleverd, en het eenigste, dat men tot versooning zou kunnen bijbrengen, is, dat hij niet zoo zeer uit partijzucht is gepleegd, als uit wanhoop over den dreigenden ondergang van het Vaderland, die men in waanzinnige drift aan verraad toeschreef.”

(De Staatkundige Geschiedenis van Nederland tot 1830, pag. 168;1868)

Brummel (1958)

“Het door Oudaan blijkbaar onder de onmiddellijke indruk van de gebeurtenissen begonnen en in April 1673 beëindigde treurspel “Haagsche Broedermoord of dolle blijdschap” is een vrij fel stuk, dat zonder omwegen is gebaseerd op de stelling, dat de moord aan een van hogerhand geïnspireerd complot te wijten was. Zuylesteyn, Odijk en de predikanten Simonides en De Landman worden in het eerste bedrijf al dadelijk opgevoerd als de aanstichters van de gruwelijke daad. En dat dit alles met de voorkennis van Willem III geschiedt, wordt ook duidelijk te kennen gegeven. “

(Rondom Joachim Oudaan's “Haagse Broedermoord”; In : Opstellen voor vrienden en collega's aangeboden aan Dr. F.K.H. Kossmann, pag. 8; 1958)

Burnet (1730)

“He (Prins Willem III) considered him (Johan de Witt) one of the greatest men of his time, and considered him as a faithful servant of the state.”

(History of the latest revolutions in England, vol I, page 126;1730)

Costerus (1727)

“ten tijde van de massacre van de Heeren Gebroeders de Witt Den Prince al incognito in 's Gravenhage soude sijn geweest, da het aftrekken van de ruyterwacht door sijn ordre bij zeeker bekend Heer was gecommandeert.`

(Historisch Verhael, 1727)

Dekker (1982)

“De orangistische oproeren n 1672 bereikten hun doel: in juli werd Willem III tot stadhouder benoemd. Wat later [op 4 augustus] trad Johan de Witt af als raadpensionaris van Holland, en op 16 [moet zijn 20] augustus werden hij en zijn

broer Cornelis door een stel schutters vermoord. Na een geïmproviseerde executie werden de twee lichamen door een toegestroomde menigte verminkt.

Deze moord, niet uitgevoerd door het lagere volk, maar door de Haagse burgers – een gegeven dat maar al te vaak wordt genegeerd – blijft een uitzondering. “

(Holland in beroering, pag. 45; 1982)

Deursen, van (2004)

“De moord was een volstrekt onverdedigbaar misdrijf, met weerzinwekkende wreedheid uitgevoerd. Willem III droeg voor deze actie geen verantwoordelijkheid. Maar hij heeft zich evenmin moeite gegeven de daders te bestraffen. Verklaarbaar is deze gebeurtenis wel, als we daarmee niet meer bedoelen te zeggen at de motieven naspelbaar zijn. “

(De last van veel geluk, pag. 313;2004)

Dreiskämper (1998)

“Niet alleen het grauw roerde zich, maar ook de welgestelde burgers, de schutters en de Oranjegezinde regenten lieten hun onvrede blijken.”

“De aldoor stijgende spanning kwam op 20 augustus in Den Haag tot de gruwelijke uitbarsting van de lynchpartij op de gebroeders de Witt. Het volk besliste zo de strijd in het voordeel van Willem III. “

“Willem III weigerde met geweld tegen de daders op te treden, omdat er volgens hem zeer voorname burgers bij waren geweest. Deze weigering en het koelbloedig profijt dat Willem van de moordpartij trok, heeft bij velen het vermoeden van een complot gewekt

“Nadat Willem orde en rust hersteld had, werd de volksbeweging aan banden gelegd. Van de meer democratische wensen, zoals een vertegenwoordiging van de schutterij in de stadsregering, kwam vrijwel niets terecht.”

(Redeloos, Radeloos, reddeloos, pag. 71 en 72;1998)

van Dijk (1988)

“ De Prins sprak van deze moord nooit, dan met het grootste afgrijzen. Zijn vriend Bentinck schreef dat hij hem nog nooit zo getroffen had gezien. Daar de Prins het straffen aan het Hof en de Staten overliet, moet hem dit [nl. het belonen van de aanstokers in plaats van hen te straffen] waarschijnlijk allerminst aangerekend worden.”

(Willem III, de Koning- Stadhouders, pag. 25;1988)

Fabius (1913)

“Integendeel, aan Willem III wordt ten laste gelegd, de moord niet te hebben afgekeurd, de moordenaars feitelijk nog te hebben beloofd.”

“Doch de houding van de Prins en de zijnen moet beschouwd worden in het licht van die veel bewogen dagen Elke dag kwamen nieuwe volksoploopen voor;
.....te 's Hage was het volk zoo door het dolle heen, dat men tegen het Stadhuis geschriften durfde aanplakken, waarbij de Prins hetzelfde lot werd voorspeld als de gebroeders de Witt hadden ondergaan, indien het hem niet onverwijld gelukte, de Franschen terug te drijven. ...
.....Er was een haat tegen de Witt, welke geen Prins van Oranje kon bezweren. “

(Het Leven van Willem III, pag. 125 en 126;1913)

Fox (1809)

“De schanddaad gepleegd aan DE WITT, dat is te zeggen aan de meeste wijzen, besten, en hoogst vaderlandslievenden Staatsman, die immer op het staatkundig toneel verscheen, was niet alleen de schreeuwendste daad van onrecht en ondankbaarheid, maar was ook voor de vrienden der vrijheid het meest ontmoedigend voorbeeld, dat ooit de geschiedenis heeft opgeleverd....
.....maar het uur dat DE WITT zag vallen, was ook dat van de val van zijn partij. Die naam zoo vereerd bij een ieder die deugd en wijsheid in de meeste ontwikkeling vereert, in de diensten van den Staatsman, die naam moet zeker dubbel dierbaar zijn aan de landslieden van dien verheven martelaar, en toch weet ik tot heden niet, dat er openlijk eenige eer aan zijne nagedachtenis werd bewezen. “

(Histoire de deux dernieres rois de la maison de STUART, dl I, page 90; 1809;
In : Simons, Johan de Witt en zijn tijd, dl III, pag 333; 1864)

Fruin (1867)

“ Ik concludeer op deze gronden tot volkomen vrijspraak van al de beschuldigde staatslieden, rechters, Gecommitteerde Raden en Zijne Hoogheid in persoon, van alle medeplichtigheid aan de moord der De Witten.
Medeplichtig daaraan is de geheele schutterij van Den Haag geweest;

“ Wat wij de Prins verwijten kunnen en verwijten moeten, is het ongestraft laten, neen, erger, het begunstigen dier moordenaars en schurken. Waarom een booswicht als Verhoeff niet bij den kop gevat?.....Ik vrees dat er bij de Prins partijschap in het geding was.....De moord was een onovertroffen middel van intimidatie van de vrienden van de Witt.”

(De schuld van Willem III en zijn vrienden aan de moord op de gebroeders de Witt, pag. 148 en 149; 1867; In : De tijd van de Witt en Willem III, 1929; ook In : Robert Fruin's Verspreide Geschriften , dl IV, pag. 373 en 374; 1901)

Fruin (1972)

“Hij [de Prins] was niet van zins streng op te treden:.... “wist niet of met vigueur daartegen te procederen; was bij de voornaemste burgers geschiet, dangeus.”....

Geen woord van verontrusting of leedwezen, waaruit zou kunnen blijken, dat hij het gebeurde veroordeelde of zelfs maar betreurde.”

“De Prins heeft niet willen huichelen. Daarentegen heeft hij er, met Fagel’s advies, die mede op Willem’s aanbeveling, de 23ste augustus het ambt van raadpensionaris met een tactvolle rede had aanvaard, profijit getrokken om de regenten verder tot ondergeschiktheid te bewegen. “

“Is het wonder dat zich al spoedig een hardnekkige legende heeft gevormd, dat Prins Willem mede schuld had aan de moord op de gebroeders de Witt en dat er een complot heeft bestaan om hem om hals te brengen? Inmiddels is buiten alle twijfel komen vast te staan, dat de Prins er part noch deel aan had.”

(Het Rampjaar 1672, pag. 214 en 215;1972)

Gemert, van (1984)

[bespreekt het toneelstuk van Oudaan als politiek drama]

“Zuylestein en Odyk hebben met de prins het plan bedacht. Ze kunnen rekenen op de steun van de kerk, in de personen van Simonides en Landman en van enkele beruchte beroepsopruiers: Tichelaar en Verhoeff....”

”De grootste schuldige van allemaal blijft op het toneel en in werkelijkheid achter de schermen: Willem III. “

(De Haagse Broedermoord: Oranje ontmaskerd. In : Literatuur 1, pag. 274;1984)

Geyl (1934)

“Maar Willem III was een goed hater en hij vermocht tegenover de Witt niet edelmoedig zijn. “

“Het zou niet aangaan de moord het gevolg van de publicatie van Karel II ’s brief te noemen..... Maar dat men er de burgerij mee tegen de Loevesteinsche factie wilde opzetten, is buiten kijf. “

(Geschiedenis van de Nederlandse stam, dl II, pag. 558; 1934)

Geyl (1939; geciteerd uit 2^e druk in 1963)

“Het eigenlijke werk was verricht door een kleine bende drijvers en woestaards”

“Heel de regentenwereld, wier angstig stilzitten de gruwel mogelijk gemaakt had, was diep geschokt. Maar de brede burgerij die zich de hele dag door bullebakken en schreeuwers had laten drijvenscheen door verlamming van rechtsgevoel en zedelijkheidsbesef beide aangetast. “

“Alle openbare reactie tegen de misdaad bleef uit.... Maar dat die reactie uitbleef, kwam doordat reeds van te voren hun zelfvertrouwen door de collusie van de stadhouder en de volksbeweging ondermijnd was en ook nu alle pogingen tot recht doen bij de Prins op onwil stuitten.”

(Oranje en Stuart, pag. 331 en 332;1963)

Geyl (1950)

“Een grote figuur [Willem III] in onze geschiedenis, in de geschiedenis van Engeland, in de geschiedenis van Europa. Stadhouder van Holland en vier andere gewesten en kapitein generaal der Unie van de zeven verenigde provinciën sedert 1672. Koning van Engeland sedert 1688. Een ijverige voorstander, op de duur de feitelijke leider, van de Europese weerstand tegen Lodewijk XIV en zijn streven naar de “universele monarchie”.

[De koning van Engeland, Charles I, was zijn oom, broer van zijn moeder Maria Stuart I. De keurvorst van Brandenburg was een andere oom, getrouwd met de zuster van zijn vader, Willem II. Zijn moeder was volle nicht van Lodewijk XIV, nl. dochter van Jacob I, die getrouwd was met zuster van Lodewijk XIV. Willem III zelf was getrouwd met Mary II, dochter van Jacob II].

(Willem III, staatsman-koning, rede uitgesproken in Den Haag. In : Nieuw Vlaams Tijdschrift; 1950)

Geyl (1958)

[over de publicatie van de brief van Charles II aan Willem III op 15 augustus]
“ Dat de volksverontwaardiging zich, vlak daarop [20 augustus de dag van de moord] in Den Haag, ontladde in de moord op de gebroeders de Witt, was zeker niet hun [van de Prins en Fagel] bedoeling, maar het blijft niettemin een ver van fraai spel. En ver van fraai was ook de koelbloedigheid waarmee de gruweldaad in het intimidatiesysteem gebruikt werd.”

(Willem III, Stadhouder-koning. In : Studies en Strijdschriften, pag. 156; 1958)

Gosses en Japikse (1927)

“.....voor het bestaan van een complot, in de vorige dagen beraamd, is geen steekhoudend bewijs; wel van overprikkelde stemming. En dus evenmin van eenige schuld van Willem III aan deze moord,”

“Verwijten mag men de Prins, die op de moorddag afwezig was, dat hij na zijn terugkeer zijn autoriteit niet gebruikt heeft, om de schuldigen te doen straffen, er zelfs tegen heeft gewaarschuwd dit te doen om de “commotie”die het zou veroorzaken, - ja enkele der meest schuldigen (Tichelaar, van Banchem) heeft begunstigd.”

(Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis van Nederland, 2^e druk, pag. 564;1927)

Groen van Prinsterer (1846)

“...de gebroeders te s’Hage uit de opengebroken gevangenis gesleept en met erger dan kannibalen-uitzinnigheid, verscheurd. – De Prins, die van deze onmenselijke wandaad nooit dan met afgrijzen sprak, achtte straffen ondoenlijk. Dit was niet het gevoelen van den Prins alleen; de Gecommitteerde Raden waren van oordeel dat “de weg der strengheid niet was te houden : de regters ...niet bestand tegen de gewapende burgerij.”....”

“... De tegenwerking van de Wittzou voor den Prins, welligt ter gezagsversterking nuttig, en althans niet nadeelig geweest zijn. “

(Handboek der geschiedenis van het vaderland, pag. 346, 1846; geciteerd uit de moderne uitgave van 1978)

Hallema (1940)

“De zwarte bladzijde in deze jaaren blijft intusschen wel de moord op de gebroeders De Witt met alle gevolgen van dien, door de Prins niet voldoende bestraft, zelfs wat de hoofdschuldigen betreft.

(Amalia van Solms, pag. 255;1940)

Heimans (1925)

“Wanneer wij dit alles nu bezien, samen met het beloonen van de moordenaars,dan is het geheel niet onaannemelijk dat de Prins, in 't bewustzijn dat Johan de Witt gedood is, zich “verlicht” heeft gevoeld; veel aannemelijker althans, dan dat hij zelf de moord en 't onrecht de broeders aangedaan, niet minder zou hebben afgekeurd dan ieder ander Zelf de uitvoering der wreke behoefde hij niet; het Oranjegezinde volk nam dit van hem over. “

[Naar aanleiding van het feit dat de Prins de daders van de moord beloond heeft, ook degenen die de eerdere poging hadden gedaan op 21 juni 1672, merkt hij op] “Dergelijke feiten tonen, dat deze acties tegen de Witt door Willem III niet in zijn hart verfoeid zijn, dat hij er eerder mee sympathiseert.”

(Het karakter van Willem III, Koning-Stadhouder, pag. 182, resp. 178; 1925)

Huf van Buren (1900)

“Men mag nogtans aannemen dat de jonge twee en twintigjarige Vorst gehandeld heeft onder den invloed van zijn omgeving, welke natuurlijk zoo sterk mogelijk tegen de Witt, die eenmaal 's Prinsen gehele hofhouding ontslagen had, gekant was. Onder dezen behoorden bijvoorbeeld zijn natuurlijke oom Zuilestein, die aan Tichelaar zekere beloften schijnt gedaan te hebben welke door de Prins nagekomen zijn“

(Oranje en Nederland, pag. 316; 1900)

Japikse (1915)

“De moorddag van den 20 ste Augustus laat den indruk na van diep, schrijnend wee om het allernaarste en allerverschrikkelijkste lot der broeders. Om het beestachtig gedoe der Haagsche burgerij. Om de ellendig slappe houding van de Haagsche magisstraat en de Gecommitteerde Raden.Zij hebben de beesten van dien dag laten spelen. Zij zijn moreel niet minder schuldig dan de schutters zelf.....”

“Geen der moordenaars is voor zijn bedrijf gestraft. Ook dit schendt het rechtsgevoel. Hier gaat de Prins van Oranje niet vrij uit, wiens houding in de hele zaak allerm minst sympathiek is.”

“Het is waarschijnlijk geen wonder, dat het overigens volstrekt onware gerucht kon ontstaan, reeds in dien tijd zelf, dat de Prins medeplichtig aan den moord was.”

“Naast de Prins zijn de regenten, oude en nieuwe, verantwoordelijk voor de stilzwijgend aan de moordenaars verleende straffeloosheid, voor de zelfs aan enkelen hunner verleende gunsten.”

(Johan de Witt, pag. 356 en 357; 1915)

Japikse (1930)

“De moord staat buiten zijn [de Prins] medeplichtigheid, is een uiting van de eensgezindheid der Haagsche burgerij na wekenlange opwindung, nu onder de actuele ophitsing van eenige gewetenloze individuen, waarbij men invloed van eenige lieden uit 's Prinsen omgeving van het soort, dat ook aan de Engelsche gezanten zijn stemming verraden had, niet geheel behoeft uit te schakelen.”

“Men kan van geen dezer aangeduiden [Tromp, Kievit] bewijzen, dat zij een complot voor het bedrijven van de moord hebben gesmeed, maar hun felle actie moet er in elk geval in hooge mate toe hebben bijgedragen, om de sfeer van vijandigheid en haat te scheppen, waarin ook de “ultimi barbarorum” hunne misdaad konden bedrijven”

“Er is niet de minste aanwijzing voor, om Willem III er van te verdenken, dat hij de 20ste augustus naar Woerden is gegaan me het booze opzet zoo ver mogelijk buiten Den Haag te zijn en zelfs een alibi te kunnen aanvoeren, met alle consequenties, die men uit zulk een opzet zou mogen afleiden.”

“Prins Willem III van Oranje is van een te hoog karakter dan dat hij ooit van het middel van moord zou hebben kunnen gebruik maken

“Niemand zal echter de houding van Willem III tegenover de De Witten noch voor, noch op, noch na 20 augustus sympathiek willen achten. “

“Voor de comble, dat de schuldigen niet vervolgd werden, heeft echter Willem III de volle verantwoordelijkheid te dragen. Het stuit ook tegen de borst dat de Prins Tromp en Kievit juist op 22 augustus in audiëntie ontving.”

(Prins Willem III, Stadhouders-koning, pag. 249, 250, 251 en 253; 1930)

Jongste, de (2006)

“Kort voor en tijdens de oproeren van 1672 nam een aantal predikanten in preken stelling tegen het regentenbewind. Door hun openlijke partij kiezen voor Oranje zouden zij een stevige bijdrage aan de omwenteling hebben geleverd. “

(De cirkel doorbroken, pag. 178; 2006)

Lefevre-Pontalis (1885)

“The Prince of Orange had done nothing to hinder or to prevent the sanguinary drama which, as a contemporary writes, effectually prevented the hostile faction from doing him any harm. He appeared rather to encourage it and to give its sanction.”

“He was still at the Hague on the 18th [of August] when he wrote to Prince John Maurice of Nassau, who was in command at Muiden, to ask him to meet him the following evening at his head-quarters at Alphen, where he was about to return. He did not quit The Hague without the knowledge of the sentence which condemned Cornelis the Witt to torture; and he coldly let the executioner do his work, when he had to say but a word to stop it. “

“His [the Prince’s] conduct on that disastrous day [20th of August] , as well as during the weeks that followed it, might well give rise to suspicions and in spite of the appearances he kept up, it throws a dark shadow over the brightness of his renown. “

“In making the Grand Pensionary de Witt a scapegoat for her disaster, the Republic of the United Provinces deprived themselves of a great minister, who, instead of making her dependent, only desired to serve her. Reduced to the last extremity, she found in William III a liberator, but also a master who by imposing upon her the authority of a sovereign made her, in a measure, pay ransom for her freedom.”

(John de Witt, translation in English, page 502 – 504 and 511;1885)

Louwerse (1922)

“Maar Hollandsche burgers, door de politiek van de de Witten rijk of welvarend gemaakt, waren nu hunne moordenaars. En niet een van de moordenaars werd gerechtelijk vervolgd of gestraft! Erger nog, Willem Tichelaar, Verhoeff en anderen, die de boeven opgehitst hadden en dus de hoofdschuldigen waren, werden door de Prins, die de volgende dag in Den Haag kwam, in hunne ambten bevorderd of kregen een jaargeld. “

(Geïllustreerde Vaderlandsche Geschiedenis, pag. 354; 1922)

Meeuse (1992)

“.....de moord op de gebroeders de Witt Het gebeuren moet gezien worden als een wraakgierige uiting van opgekropte volkswoede tegen het regentenbestuur. “

(Het rampjaar 1672 en de toekomstverwachting van de Nadere Reformatie, pag. 19; 1992)

Muller (1927)

“t Is thans uitgemaakt, durf ik wel te zeggen, dat de Prins even onschuldig is aan het bloed der De Witten, als Johan de Witt aan het bloed van Buat....”

(Onze gouden eeuw, pag. 76; 1927)

Nationaal Archief website (2009)

“Het Haagse gepeupel vergrijpt zich aan twee vertegenwoordigers van de staatspartij, die zij aantreffen in de Gevangenpoort, de gebroeders de Witt. Zij komen gruwelijk aan hun einde. Nooit is bewezen dat Willem III de hand heeft gehad in deze lynchpartij, maar evengoed zin de daders nooit bestraft, integendeel

(1672 Moord op de gebroeders de Witt, website Nationaal Archief, 2009)

Nijhoff (1893)

“Welk aandeel den Prins moet worden toegeschreven aan den rampzaligen moord der gebroeders de Witt, is en blijft tot heden een niet geheel opgelost vraagstuk....”

“Ook zonder derhalve in 't minst den Prins eenig rechtstreeks aandeel aan dien moord te geven, (welk een monster zou hij dan niet zijn geweest), behoeven we er niet aan te twifelen of Willem III voelde zich na den 20ste Augustus verlicht, dat door den dood der de Witten de staatsgezinde partij geheel gebroken was en vooreerst niet zou opstaan uit zijn val. “

”.....houden wij het ervoor, dat de staatsman Willem III er niet anders op beoordeeld behoeft te worden. En als zodanig hebben wij hier alleen met hem te doen..... Een zaak alleen staat voor ons op den voorgrond: zijn staatsmanbeeld en de vraag naar zijn invloed op het staatkundig leven in Nederland. “

(Staatkundige geschiedenis van Nederland, pag. 93 en 94; 1893)

Oudaan (1672)

“Dus is het eijnde geweest van die twee Heeren. God weet wie de oorzaak is”

(Aantekeningen van de moord en mishandeling der Heeren Cornelis en Jan de Witt, opgetekend door een ooggetuige op 20 augustus 1672)

[Het door Oudaan geschreven treurspel “De Haagsche Broedermoord” is gebaseerd op de mening dat er sprake was van een complot van Orangisten als Zuylestein, Odijk e.a. en dat Prins Willem III van alles op de hoogte was, zie uitspraak Brummel]

(De Haagsche Broedermoord of dolle blijdschap; 1673)

Oudendijk (1954)

“Voor het nalaten van elke poging om in te grijpen,van het nalaten ook van elke poging om, na de moord, de schuldigen te vinden en te straffen, voor de openlijke begunstiging van enkele nauw bij de misdaad betrokkenen, voor dat alles geldt geen pardon.“

“Het is in alle opzichten waarschijnlijk, dat de Stadhouder niet heeft begrepen aan welke gevaren hij de mikpunten der volkswoede, met name de raadpensionaris blootstelde.”

(Willem III, pag 70 en 71; 1954)

Panhuysen (2005)

“Het is niet erg aannemelijk dat de prins zich vergaand met hen (dwz Odijk, Zuylestein en Kievit, die hij waarschijnlijk op 19 augustus ontmoette) heeft ingelaten. Willem was te behoedzaam om zich aan zulke besmettelijke acties te verbinden. “

“Hij [de Prins] heeft de misdaad die mede uit zijn naam werd begaan niet willen verhinderen en dat maakt hem medeplichtig, dus mede schuldig. “

“.....hij heeft ook nog eens de belangrijkste daders beloond. “

(De ware vrijheid, pag. 464;2005)

Price (1994)

“.....the opposition to the dominance of the State of Holland ended the leadership of its raadpensionaris John de Witt;the weakening of De Witt's position in later years came not from the other provinces, not from the young prince - though his very existence both stimulated and shaped the nature of this opposition – but from within Holland itself. Again, as in the lead up to the defeat of Oldenbarnevelt, the main role was played by Amsterdam, partly at least because of its feeling that De Witt was becoming too powerful and too little responsive to the town's peculiar interests. “

(Holland and the Dutch Republic in the 17th Century, page 244;1994)

Prud'homme van Reine (2001)

“”Het staat vrijwel vast dat er een complot was. Waarschijnlijk waren er hoge functionarissen uit de omgeving van de Prins bij betrokken en de Prins zelf heeft geen hand uitgestoken om de De Witten te beschermen....

....Dat was de Prins kwalijk te nemen zo stellen de voornaamste historici over deze zwarte bladzijde uit de Nederlandse geschiedenis, maar vormde geen bewijs voor zijn rechtstreekse betrokkenheid bij een complot om de gebroeders de Witt te vermoorden.“

“De collectie archivalia van Willem III in het Koninklijk Huis Archief is geheel geschoond van stukken betreffende de moord. Het veel minder vaak geraadpleegde archief van prins Johan Maurits (“de Braziliaan”) bevat echter duidelijke bewijzen voor een aandeel van Willem III in de planning van de moord. Op 18 augustus vroeg Willem III in een brief, die geschreven werd in Den Haag, aan Johan Maurits in Muiden meteen naar hem toe te komen in het legerkamp in Alphen “ayant des affaires de tres grande importance a vous communiquer.....” Alleen iets werkelijk belangrijks kan Willem III er toe gebracht hebben zijn achtenzestigjarige neef met zo veel spoed van zijn post in Muiden weg te roepen en naar Alphen te ontbieden. “

(Schittering en schandaal, pag. 301 en 302; 2001)

Reinders (2008)

“Instead of a spontaneous massacre by a “bloodthirsty mob” or an Orangist conspiracy by a group of “puppet masters, the murder on Johan and Cornelis de Witt

in 1672 was a carefully executed verdict by a group of citizens who had been influenced by popular political publications during the preceding weeks.”

“The evidence for a political conspiracy is quite convincing. Nonetheless I will suggest a new approach in describing the murder is necessary”

“The citizens did not need a “puppet master” to kill Johan de Witt”

(Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam, Stelling 4, pag 262 en 263; 2008)

Romein en Romein-Verschoor (1938)

“Beider [van Oldenbarnevelt en van Johan de Witt] dood als slachtoffer der Oranjepartij, heeft beider falen geadeld door het tot drama te verheffen....”

“Beider dood ten slotte is tragisch, niet door de gewelddadigheid ervan alleen, maar evenzeer door de onnodigheid ervan, want noch na Oldenbarnevelts terechtstelling, noch na de moord op Johan de Witt verandert er – en dat is misschien wel de grootste schuld van zowel Maurits als Willem III – iets wezenlijks aan het staatsbestel.”

(Erflaters van onze beschaving, pag. 371;1938)

Roorda (1961)

“Tegen de achtergrond van wat voorafging aan de Haagse broedermoord ...is het niet zo vreemd dat meteen al beschuldigingen werden uitgesproken als zou de Prins zelf, of de een of ander uit zijn omgeving, de regie hebben gehad in dit bloedig bedrijf. Deze legende, want dat was het toch, zou nog lang voortleven, zelfs nog na de verschijning van Fruins geschrift over dit onderwerp. “

(Partij en factie, pag. 153 en 154;1961)

Roorda (1971)

“Men heeft heel lang verondersteld – er zijn er die het nog doen – dat die hele “Haagse Broedermoord”, zoals ook Oudaan in zijn geschrift onder deze titel al suggereerde, het resultaat was van een complot, waarin hovelingen, met de stadhouder zelf er achter, aan de touwtjes getrokken hebben. De bruikbaarheid van het bronnenmateriaal voor die constructie is echter, mijns inziens terecht, in twijfel getrokken. Wat de Prins wel deed was overigens ernstig genoeg.

.....[De prins wees bestraffing van de moordenaars af]....

Men ontkomt daarbij niet aan de indruk dat die schanddadens en die misère mogelijk werden omdat zij, voor hun “heldenfeit” door de Prins beloond met jaargelden en soms ook met ambten bekleed, het gevoel hadden dat zij een potje konden breken. Dat geldt voor Tichelaar, die een jaargeld kreeg en een ambt ontving, en voor Verhoef, die het met een jaargeld moest doen [wel heeft Cornelis Tromp tevergeefs voor hem bij prins Johan Maurits gebedeld voor een officiersaanstelling.]. Het duidelijkste geval is dat van de schepen van Bankhem, die weldra baljuw van Den Haag werd.”

(Het rampjaar 1672, pag. 91; 1971)

Rowen (1978)

“He [prins Willem III] almost certainly did not contemplate the final horror of the De Witt’s death, but simply let things happen.”

(John de Witt, Grand Pensionary of Holland, page 892;1978)

Rowen (1985)

“He forthrightly told his uncle [koning Charles II of England] that he sought the downfall only of De Witt and his “cabal”, not of the Dutch Republic itself, to which he was bound in honour and fidelity. “

“It is extremely unlikely that he [Prins Willem III] was involved in the conspiracy against the De Witts.”.....Yet it is equally obvious that William suspected that something was brewing and did not act to prevent it.....

Like De Witt he did not mind using evil men for his own purposes and thus – as did De Witt – besmudged the purity of his own reputation “

(John de Witt, page 168 en 223;1985)

Rowen (1988)

“He [Prins Willem III] was a man of intense feelings and a master of those feelings. He read astutely the chart of political affairs and choose his course with keen awareness of consequences. He was neither a gentle nor a cruel man, but considerations of compassion did not deter him from making hard decisions.

“He left the details of domestic policy for the most part to Fagel, who had succeeded De Witt as councillor pensionary. Fagel was William’s man, highly intelligent and diligent, without any compulsion to take the lead himself. “

(The princes of Orange, page 135; 1988)

Sypesteyn (1865)

[over de schuld van Cornelis Tromp]

“Het is echter nog onbewezen, hoewel het zeer waarschijnlijk is, dat Tromp, bij den moord tegenwoordig geweest zijnde, werkelijk uit haat tegen het broederpaar zich zoo ver zou hebben vergeten, dat hij de misdaad met woorden zou hebben aangemoedigd. “

“De kennisneming van die brief [aan prins Johan Maurits van Nassau met verzoek om Verhoef aan een baantje te helpen] doet onwillekeurig het vermoeden ontstaan, dat de invloed van Tromp, een bij het scheepsvolk zo zeer beminden admiraal, aan den moord niet geheel vreemd is gebleven.“

(Geschiedkundige bijdragen, dl II, pag. 98 en 99; 1865)

Trevelyan (1934)

“The Prince was too ready to accept whatever was done in his name
.....this indifference led people to speak of him as the author of the crime. “

(William III and the defence of Holland 1672-1674, page 291; 1934)

Troost (2001)

“.....de opmerking van de Prins aan Gourville, dat hij [de Prins] “zich wel vriendelijk moest opstellen tegenover de Witt tot er een tijd kwam die hem de gelegenheid gaf zich anders te gedragen. Blijkbaar was die tijd nu aangebroken. Hoe valt deze koerswijziging van de Prins nu te verklaren? Volgens Roorda (zie Partij en factie, pag 145/146) was hij geïrriteerd geraakt over het onvermogen van de regenten de orde te herstellen. Zelf denk ik, dat ook de entourage van de Prins verantwoordelijk is geweest voor de hardere lijn tegenover de zittende regenten..... De Groot achtte Fagel verantwoordelijk voor de opstelling van de Prins.”

“Met de publicatie van de brief [van de Prins van 22 juli 1672] aan de Witt [waarin hij koel en afwijzend reageerde op het verzoek van de Witt van 12 juli tot rehabilitatie] begon de intimidatie van de Prins tegen de regenten.”

“Met de publicatie van de brief [van Charles II, op 15 augustus 1672 in druk gepubliceerd] gaven Willem III en Fagel de Loevesteiners aan de volkswoede prijs. “

“Ik denk niet dat Willem III opdracht heeft gegeven tot de moord, al sprak hij op 19 augustus drie uur met zijn vertrouwelingen in het huis van Odijk. We weten hoe fel die vertrouwelingen ageerden tegen de beide broers. ...

.... Willem III moet geweten hebben dat Cornelis de Witt gevaar liep.

Indirect draagt de Prins dus wel degelijk schuld voor de afgrijselijke moord van de burgerij op zijn politieke tegenstander.”

..... het feit blijft , dat hij medeschuldig is aan de moord op de gebroeders de Witt. Veel kwalijker is dat hij de schuldigen niet vervolgde, ja zelfs sommigen van hen me een jaargeld en ambten beloofde”

[Van Bankhem werd baljuw van Den Haag. Door uitvoeren van kwalijke praktijken (afpersen van rijke heren die de hoeren bezochten, via inschakeling van de prostituees die onder een hoedje speelden met van Bankhem) werd hij vervolgd door het Hof van Holland. De Prins vond echter dat hij nog een kans moest hebben om zijn leven te beteren. Hij werd uiteindelijk in 1680 ter dood veroordeeld. Tijdens processen is hij in 1684 ontsnapt. Pas opgepakt nadat hij tevergeefs gepoogd had een aanslag op van Beuningen, burgemeester van Amsterdam, te plegen. (Van Beuningen had zich in dat jaar de woede van de Prins op zijn hals gehaald door hem tegen te werken). Tijdens zijn gevangenschap is van Bankhem in de cel overleden, zodat het vonnis nooit ten uitvoer is gebracht]

(Stadhouder-koning Willem III, pag 94 en 95;2001)

Wagenaar (1756)

[De Prins neemt geen actie tegen de daders]:

“Doch zijne Hoogheid bragt in bedenking, dat het stuk, door de voornaamste burgers was uitgevoerd; tegen welken men zig, niet zonder gevaar, van strenge middelen zou kunnen bedienen.”

[na zijn dood sprak de Prins het volgend oordeel uit over Johan de Witt]

“De Prins van Orange zelf hieldt hem (volgens Burnet) voor eenen der grootste mannen zijner eeuwe, en geloofde, dat hij den staat getrouwelijk gediend hadt.”

“„,kan niet geloochend worden, dat hij, door eene onverzettelijkheid, die sommigen voor grootheid van ziele, anderen stijfzinnigheid en wraaklust noemden, al zijn gezag gebruikt heeft, om den Prins van Oranje, zoveel hem mogelijk ware, buiten bewind te houden, tegen 't gevoel in van alle Gewesten en van verscheidene voorname Leden van Holland zelve, die niet velen konden, dat iemand, die hun gelijk stond in rang en geboorte, zig 't voornaam bewind der Regeeringe aanmatigde.”

(Vaderlandse Historie, deel XIV, pag. 179,185 en 186; 1756)

Wallis (1875)

“Het bewijs van zijn [van Prins Willem III] schuld ligt in zijn gedrag tegenover de moordenaars.....Daaruit besluiten we, dat de moord met zijn heimelijke wenschen overeenkwam; wenschen die aan den blik van zijn aanhangers niet verborgen waren gebleven, al hadden zij zich niet in woorden gekleed, die den geschiedschrijver een zeker bewijs in handen geven.”

“Maar wanneer de hoogste waarschijnlijkheid, zoals zij uit het tot nog toe bekende te erlangen is, beslissen mag, meen ik niet roekeloos te handelen, wanneer ik zoo eindig :

Ik concludeer tot veroordeling van de Prins als zedelijk medeplichtig aan de moord op de gebroeders de Witt. “

(Prins Willem III en de moord der gebroeders de Witt, pag. 45 en 56; 1875)

Werkgroep Universiteit Utrecht (1982)

“De Prins zal inderdaad onschuldig geweest zijn. Dat verbitterde vijanden als Zuylestein, Tromp, Landman, Simonides e.a. de kans gegrepen hebben hun persoonlijke rekeningen te vereffenen is niet onwaarschijnlijk. Maar ook in dat geval is het toch in wezen de Hollandse ziekte, de ingekankerde tegenstelling tussen de prinsgezinden en staatsgezinden, die de De Witten het leven kostte.

Op het groene zoodje klonk een liedje dat zo begon:

“Waarom zijn de De Witten gesneuveld door het musquet?

Om datze de Prins van zijn ampten hebben ontzet “

[over het bestaan van een complot]

“Elk feit op zich behoeft nog geen achterdocht te wekken.....Met elkaar gecombineerd kunnen ze gemakkelijk het vermoeden wekken dat her iets achter steekt. Aartsvijanden van de De Witten als Tromp en Kievit verbleven die dag [20 augustus] in de stad en betuigden hun instemming met het gebeuren. Simonides

[predikant in Den Haag] bevond zich onder de menigte bij de Gevangenpoort. De volgende dag preekte hij over de wrake Gods die aan de De Witten voltrokken was. Bedenkt men bovendien dat de prins veel voordeel aan de moord gehad heeft, doordat de regenten daarna als lammeren waren, dan lijkt de gedachte aan een uitgebreid complot waar ook de stadhouder deel van uitmaakt, geen uiting van ziekelijke argwaan. “

(Annotatie bij het treurspel van Oudaan, pag 33;1982)

Wessem, van ((1939)

“Het is eenvoudig een laffe, aangestookte moordpartij geweest,
Er is geen twijfel aandat zijn [de Prins] wrok tegen de Witt bij zijn houding de doorslag heeft gegeven en dat hij het uur der vergelding heeft laten komen met zijn innerlijke instemming. “

“Hij had er niet rechtstreeks aan mee gewerkt, dat is juist, maar hij heeft ook niets gedaan om in te grijpen. “

(Koning-stadhouder Willem III, pag. 69; 1939)

Wicquefort (1874)

[over de houding van de Prins]

“Le Prince d’Orange a souvent reconnu, que l’Estat faisoit un perte inestimable en la mort du puisne des deux freres. :

“.....qu’il seroit le plus heureux Prince au monde, s’il avoit aupres de luy un Ministre qui eut la sufficance et la probite de Jean de Witt. “

“Ce que l’on en peut dire est, que le people aime et hait toujours sans raison.”

(Histoire des Provinces Unies des Pay Bas, page 536, 537; 1874)

Wikipedia (2009)

“De namen van enkele moordenaars waren bekend maar zij werden beschermd en in sommige gevallen beloond door de prins. Volgens sommige bronnen was Cornelis Tromp, een vijand van Johan de Witt en partijganger van de prins, tijdens de moord present. Tegenwoordig vermoeden de meeste historici dat er een complot was om de moorden te plegen en dat Willem III op zijn minst hiervan op de hoogte was.”

(Rampjaar , Wikipedia, 7 mei 2009)

“... Hoewel er meer aanwijzingen zijn voor een meer directe betrokkenheid van de Prins van Oranje bij deze moord op de gebroeders de Witt, werden deze van officiële zijde nooit afdoende onderzocht. Wel kan worden vastgesteld dat de prins er voor zorg droeg dat de moordenaars niet werden vervolgd. Integendeel, zij werden beloond met jaargelden en ambten.”

“Lange tijd regeerde de mening dat deze menigte werd “opgezweept” door de orangistische partijgangsters uit de naaste omgeving van Willem III. Deze mening wordt genuanceerd door recent onderzoek van historicus Michel Reinders, die op 27 november 2008 promoveerde aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. De stedelingen die in het Rampjaar te hoop liepen tegen de regenten waren volgens hem geen marionetten van Willem III, maar hadden een eigen agenda. Historici waren lang van mening dat Willem III zich van zijn politieke tegenstanders ontdoed door de volkswoede te bespelen. Uit Reinder’s dissertatie blijkt dat de burgers van Holland, gezien de militaire dreiging, Willem III als bevelhebber wilden, maar verder hun eigen politiek spel speelden.”

(Johan de Witt, Wikipedia, 18 april 2009)

Wijnne (1870)

“Maar alle berichten nopens de reeks van rampen, die het vermaard huis der de Witten in 1672 troffen, duiden aan dat Willem III, wel verre van iets te doen tot afwering dier rampen, ze desbewust of onbewust in de hand werkte. “

“Het is verre van mij den prins aansprakelijk te stellen hetzij voor het vonnis van den ruwaard [Cornelis de Witt] hetzij voor de moord op de gebroeders.”

“Maar dat er een partij of een paar mannen waren, in wier handen de draden zich bevonden, die de handelende poppen in beweging brachten, is af te leiden uit de vele vingerwijzingen, welke men, bij het aandachtig nagaan van de geschiedenis dier dagen, bekomt.”

“Juist het ongeduld.....strekt mede ten bewijze van het bestaan der noodlottige samenzwering.....”

“Bij alle mogelijke verscheidenheid onder de schrijvers, die de bijzonderheden van de val der de Witten hebben te boek gesteld, is het, naar mijn oordeel, toch helder aan den dag gekomen, dat de ondergang der twee beroemde leden van dat huis het werk is geweest van een paar aanzienlijke booswichten.”

(De dood der de Witten. In : De Tijdspiegel, a 578 en 586;1870)

Zwaan (2001)

“De moord op de gebroeders de Witt in Den Haag, die gelyncht werden door een daartoe aangezette groep, werd door de autoriteiten oogluikend toegestaan en nimmer bestraft.”

(Civilisering en decivilisering, pag. 136;2001)